

...სამშობლო ტარად აქვს თავი—სამშვენიერად წილად. ქვეყნის ცხოველ ქირაა უნის, მისი ღირსი ღირსად...
ექვს გარეშე, რომ ჩვენმა ქვეყნამ 50 წლის განმავლობაში შესამხვედლად წადა ფხვი წინ. შედარებასა და დიდებულის დღისა და არაობის, როდესაც რაფიელმა დაიწყო მოღვაწეობა მეტად შორს წაგვიყვანა და არც არის საჭირო; ყველას კარგად გვეცის, რაშია ამ წუთის უპირატესობა! აი ამ უპირატესობის შემქნაში დღევანდელს იუბილარის მეტად დიდი ღვაწლი მიუძღვის!

საკვირველია პირველი ხანა ჩვენის მგონის მოღვაწეობისა; ის ვერ გრძობს თავის ძალას, ვერ მიხედობს თავის დანიშნულებას! დაძლიერის სიყვარულს, თავიანთს, ღვირვს; დაძლიერის ღირსი გრძობით, საკვირველის სილამაზით, მაგრამ გაუბედავად, თითქოს მართლა ეძებდეს რასმეს, თითქოს მართლა:

„ქვეყნად ვფიქრობ სამთავროს, სამხრეთისკენ ვეღვს, ეფერატის გაბა ვაფხვად ვაღარატებს...“
ემება, მაგრამ „სიყვარულისა და თვალების“ ვაღმერთებდა ვერ პოვებს ქვეყნადღობას, მაშინ მობრუნდება, მხარია იცვალა და სიხარულით შემოგვბრუნდა:

„აგრ მოვიდა და შეგვიდა სანატრელს ნეტარებასა, ვიპოვე იგი სამთავრ, ვინ მოსთვლის ამის ქებას...“
ემება, ჩაიხდა ერის გულში, მიუხედავად მისი მიწურაფების, მიხედა და გაიკო თვისი დანიშნულება და საკვირველის ენერჯით დაძლიერდა:
„არ გაბეჭდი სალსა კლდეებას უწვადვების ხეზედა, არ ვაგვსილ ჩემ ხეშს სამშობლოს სხვა ქვეყნის სამთავრზედა...“
შესანიშნავია ამ მხრით რაფ. ერისთვის მოღვაწეობა, მოღვაწეობა ერის თვით-ცნობიერების გაფრთხი-

სათვის და სავსებით მისი დაფასება მხოლოდ მომავლის ჩვენს თაობას შეეძლება!
გარდა ამ დიდი მნიშვნელობის იგივე მომავალი თაობა მოწვევით აღნიშნავს ჩვენთან ერთად იმ მეტად სიმპატიურს მიმართულებას, რომელიც შესაძლებელია განასხვავებს რაფიელს სხვა ჩვენს დიდ და სავსებელ მგონისათვის: რაფიელი ხალხის, გლეხის, მუშის პოეტია უმთავრესად... ხალხს უძღვნა იმ უმეტესი და უმეზღინეირისი თვისი ლექსები; გლეხის გულს, გრძობისა, სიხარულისა და ტირილის აღწერას მოაწოდებდა მან უმნიშვნელოესი ხანა თვისი მოღვაწეობისაში და მხრით არაფერი კარგა ხანა დაადარეს ჩვენს ლიტერატურაში ნერკისაგან და მართლაც მის იგივე სიმპატიური მიმართულება აქვს, რომელიც უპირველეს ღირსებას შეადგენს გამოჩენილის რუსის პოეტისას.

ჩვენ არ შევივებთ აქ რაფიელის თვისი სხვა გვარ მოღვაწეობას, მის კომედიებს, მის თარგმანებს, მის ლექსებს, მის თეორიულ-ფილოსოფიულ წერილებს რუსულს ენაზედა, აგრეთვე მის საზოგადო მოღვაწეობას. ყოველივე ეს იცის ქართველმა მკითხველმა კარგად. საკამარისა წარმოვიდგინოთ საზოგადო ხასიათის მისი პოეზიისა, ვაგივით ის, რაც ასულდგმულს პოეტის არსებობას და ეთქვამთ, რომ რაფიელი ღირსია ქართველის ერის სიყვარულისა და დიდის პატივისცემისა. ღირსია, რადგანაც მის დიდ და უყვარს თვისი სამშობლო, რადგანაც ის რამდენი ხანა აგრე ემსახურება თვისი ერის გაღვივება-განვითარებას; რადგანაც მან გვესწავლა, როგორ უნდა გვეყვარებინა ჩვენი მოძველები, რადგანაც მან თვისი დიდი ხელოვნური ნიჭი მოაწოდებდა ერის და ქვეყნის საქმესა.

საშინელს ბძიოლაში შეირჩინა სულს სიხეხულე კრულს განწირულე მან არ მიეცა, რაფიელ ერისთვის და ნერკისთვის სამართლიანის აზრით გლეხი ათასგვარ ტანჯვა-ვაგებიდან კვად გამოვიდა, შეირჩინა ის, რაც კაცს ამშვენებს და ყოველ-გვარ უზედურებას ადვილად ატანიანებს, ესე იგი რაფიელ უკეთესის მერმისისა, ბრწინავეთუ იდელეები; აი, რას აღაპარაკებს რაფიელ ერისთვის ერის გლეხს:

„ას შემოიპყრო ძიბილია? დღეს ვარ ვაწუწულია? რა გიყვარს, მენა ჯაფიში არ ვამტეხია ვულო, რაც ვიყავ, ისეც ისა ვარ, მიღას მე კარგი ყანები, გლეხად დამადა მე ღმერთმა,—ინასაც ვუთავყენებ...“
ამგვარადვე აღაპარაკებს რაფიელი საბარუა-გლეხს:

„მე მუშა კაცი ვალაგარ, გლეხი ვარ, გლეხად შობილი, არა ვარ ღვთის მოძღვრული, არა ვარ გულ-ჩაბნობილი. ცხოვრობ, ბეჩავ, ღვთის მადლით, არ ვამტეხია გულსა, რა ვგონებათ, შევინდელ ვაგისგან მოქანკული...“
განსაკვირვებელია სწორედ, ძნელი დასაგერებელია ამგვარი გულგაუტრებლობა გლეხისა, რომელსაც ვინ იცის რა უბედურება არ გამოუვლით ცხოვრების გრძელ გზაზედა, მაგრამ ნამდვილი კია, ამ დიდებულს თვისებაში გამოიხატება დიდი ბუნება გლეხისა, ვე არის საწინდარი

დღეს ქართველს ერს ლიტერატურული დღესასწაული აქვს. დღეს ის აღიდგენს ლიტერატურის ერთს უკეთეს საზომადღვერდობას, რომელიც 50 წლის განმავლობაში, სხვა ჩვენ სახელოვან პოეტად და მოღვაწეებთან ერთად, გულ-წაფელად და სიამაღლით დენსახერა თვისის სასწარტელს ნეტარებასა, თვისს „სამთავროს“.

თბილ. რაფიელ დავითის ძე მინის-თავი.

(პოეტ საზოგადოება ცნობა)
ჩვენი მოხუცი პოეტი თავად რაფიელ დავითის ძე ერისთვის დიდადა 1824 წლის 9 აპრილს ქართლის სოფ. ჭალაში და მონათლულია მერე წლის პირველ აპრილს. მისი განსვენებული დედა იყო თავად ავთანდილ ამილახვრის ასული ნინო, ხოლო მამა თეფაიის მახრის სოფელ ქისტაურის ცნობილი მებატონე თავად დავით რაფიელის ძე ერისთვის. თავ. რაფიელი პირველი შვილი იყო თავისი მშობლებისა და ამიტომ იუპის სახელი უწოდეს. ჩვენს მტკავანს პოეტს ემსახურებდა რაფიელ კარგად აქვს გაცნობილი საქართველო, რადგან ხშირად ვადილიდნენ მისი მშობლები კახეთიდან ქართლს და ქართლიდან კახეთს და ისიც თან დაჰყავდათ. შეიღვივან ცხრა წლამდე, ვიდრე მისი მშობლები ტ. ტფილისში გაემოიყვანდნენ, იგი მიაპარეს შოთა მღვიმის მონასტრის ცნობილ ბერს ნ. კიკნაძეს*, რომელიც, როგორც თვით პოეტისაგან ვაგვიგონია, ზეპირად გვესწავლავდა ყველაფერს, მინდორში ვაგვიყვანდა ხოლმე და ლექსებს ვაგვთქმევინებდა ყველაზე ზღაპრულად.

* ამ ბერის შესახებ იხილეთ თავ. გ. ერისთვის თხზულებაში ბანი იონა მუწუნაზაის წინასიტყვაობა.

გლეხის მომავლის ბედის გაუმჯობესებისა, რამ შეარჩინა გლეხს ეგ ძვირფასი თვისება? საწმენდობა. ღრმა რწმენამ ღვთის სამართლისა. ეგ თვისება რომ გლეხს არ შეჩერებოდა, უყუევლია, ის ვერ გაუღლებდა საშინელს ცხოვრების ქარხანას და აღდგებოდა პირისაგან მიწისა. გულ-გაუტრებლობა გლეხისა—ეგ ისეთი თვისება, რომელიც იწყებდა ჩვენში არა მარტო სიბრალულის გრძობას გლეხისადმი, არამედ ღრმა თანაგრძობას. ამ გლეხის თვისების გამოა შეკარავებისათვის რაფიელ ერისთვის განსუღვრებლის მადლობის ღირსია. საზოგადოდ უმეტესი ნაწილი ჩვენის პოეტებისა, გლეხს თუ ეხება, მხოლოდ მისთვის, რომ ცრემლი და სიბრალულის გრძობა გამოიწვიოს ჩვენში. საზოგადოდ ეს პოეტები გლეხის შიშვანების მოკონებაზედა მამულტვითი დამაუბლურებელს რეფლექსიებს ეძლევიან და მწარე ცრემლით დასტირან გლეხის უმეტესებს და გაბრუნებულს. სიბრალულს, უსაზღვრო სიბრალულს, გრძობას ჩვენი გლეხის ბედის მიმართ, როდესაც ჩვენი წარჩინებული ღირსი გრ. ორბელიანი მუშა პოეტად იქცა:

„მუ ვინ ვარ, რა მქვამ ამ სოფელში, თუ სიამის ერთი დღეც მა მასოვდეს? სიხეხვე ტანჯვით შომაში წილი დნარ ვინდვ მომავალში ნუდვშა, მტკრულს სიხეხ სიხარულს ნაშობს...“
ყოველ იცის, ვინცა მუშა აურთობა, მოსულებული ყოველ-გვარის შვილისა, კაცთა შორის კაცად არ მიწვეული...“

ძალიან სწავლული იყო და მისი საათიც შეთხზა. ამავე დროს, 1833 წლამდე, იგი რუსულსა სწავლობდა გარეში იეპურ რაზმის ხაზინადარ ნ. კორჩენკინთან და ხშირად დადილი პოლონური ბირლიოვის სახლში, სადაც საღამოები და ბალები იმართებოდა და საუკეთესო საზოგადოება ესწრებოდა.

1833 წ. თავადი რაფიელი ტფილისში გაემოვიდა და შევიდა მაშინდელ კეთილშობილთა სასწავლებლის (აწინდელი პირველი ქალისკოლა გინაზია) მესამე კლასში, ხოლო ცხოვრებით-კი კვრ სიტყვიერების მასწავლებელ „მატლიანთან“ ცხოვრობდა და შეხვედრ არსებობის პანსიონში. გადავიდა თუ არა კაბუჯი თ. ერისთვის მეოთხე კლასში, ვალტერის საგინაზიო პანსიონში შევიდა, სადაც საგინაზიო მცხოვრებელი იყვნენ და ერთი ინდოელიც-კი იყო, გვარად სულტანი, რომელიც ინდო-ანგლისის ელჩად დანიშნა მწიგნობარსა და რუსეთში. 1837 წ. კაცკოსიაში რომ ჩამოხრანდა რუსეთის ხელმწიფე ნიკოლოზ პავლის ძე, ბნ ვალტერის პანსიონეც დათავდებოდა და დიდად მოიწონა. ამის შემდეგ თავ. რაფიელი ვადავიდა ბნ რიცი-პუბილის პანსიონში, აქედან დადილი ვინაზიის მესუფე კლასში და ეს პანსიონი აღარ დაუტოვებია სწავლის დამთავრებამდე. დამთავრდა სწავლა-დამთავრებულს კაბუჯს, საესეს სწავლისა და უბედულესი განათლების მიღების წყურვილით, თავად ერის ტიკელი გაუწერა და იძულებული იყო უნივერსიტეტში შესვლის აზრისათვის თავი დაენებინა.

სწავლის დამთავრების შემდეგ თ. რაფიელი ხან სოფლად ცხოვრობდა და ხან ქალაქში 1845—46 წლამდე, როდესაც იგი მამამ სამსახურში მის-

ამ სიტყვებში, ამ წყევებში ნათლად გამოიხანს ვანწურვლება გლეხისა, რომელიც იწყებს ჩვენში უფრო სიბრალულს, ვინც თანავარძობას. გრ. ორბელიანს „პოქლოპის“ მეტი არც არავითარ დაუწერია გლეხის შესახებ... გამოჩენილია რუსის კრიტიკოსმა სკაბინეცკიმ სამართლიანად შენიშნა, რომ ნერკისთვის ლექსებშიცა ვეგერა იმისთანები, რომელიც მისთვის არიან დაწერილი, რომ მკითხველში მხოლოდ სიბრალულის გრძობები გამოიწვიოს გლეხის მიმართ. სკაბინეცკის ამგვარი ლექსების წინაშე ვიღობა ძალიან დაამკობი, ვან შორე ბით უფრო მაღლა დაყენა ის ლექსები ნერკისთვის, რომელნიც იწყებენ ჩვენში გლეხის მიმართ თანავარძობას.

რასაკვირველია, რაფიელ ერისთვის მისთანა ლექსებიც ძალიან ბევრი დამუშავდა, რომლებშიც გლეხის მოწიქვამს თავისი ვასპირს, შრომის დაუფასებლობის, უსამართლობის სიმწარეს, ცენისა და ოხრავს:

„აი იგი შევიდა თარჯიმანად თუშ. ფშა-ხევისტურის ოლქის სამმართველოში“ და ამ თანამდებობაში 1/2 წელიწადს დაჰყო. ამავე ხანებს ეკუთვნის მისი გამოცემა, ლექსის წერის დაწყება. პირველი ლექსი, ჩვენის მოხუცის პოეტის მიერ დაწერილი, „ჩადრეგება“ და ეკუთვნის 1844 წ. ჩამოვიდა პოეტი ტფილისში და შევიდა კაცკოსიაში მთავარ მართებლის კანცელარიაში უზარლო მოხელედ და თავად ვ. ი. ბებუთიის ხელ-ქვეით ორს წელიწადის სტაჟის უფროსის თანაშემწედ იყო. აქედან იგი გადაყვანილ იქნა ქუთაისის სამხედრო გაუბერატორის თვის ივანე მუხრან-ბატონის უფროსს საგანგებო მინდობილებათა მოხელედ. თავისი ივანე მუხრან-ბატონის შემდეგ ქუთაისის სამხედრო გაუბერატორად დანიშნულ იქნა გენერალი ნ. პ. კოლმუზიაკინი, რომელმაც უკრადლება მიაკეთა ნიკოლის ახალ-გაზდა საგანგებო მინდობილებათა მოხელეს და დანიშნა იგი ზუგდიდის მახრის უფროსად. ამ დროიდან 1866 წლამდე თავ. რაფიელი რამდენსამე თანამდებობაზედ იქნა გამწინგებელი; მაგალითებრ, იგი იყო სამეგრელოს მმართველობის საბჭოს წევრად, ამასთან ერთად სამეგრელოს თავად-ზნაურობის უფლებათა გამმწინგველი კომისიაში მთავარობის მოხელედ, შემდეგ ქუთაისის საგუბერნიო მმართველობის საბჭოს წევრად და ს. ამ ხანებში, 1863 წლის 21 იანვარს, პოეტმა ცოლად შეირთო გურული ქალი დავით ერისთვის ასული თეოდოსია, რომელთანაც ხუთი ქალიშვილი მიეცა და რომელიც 1891 წლის 4 დეკემბერს გარდაცვალდა. ხუთს ქალიშვილს შორის პოეტს ოთხი-და ჰყავს ამ ეხად, გიორგი—ნინო, რომელიც იაკობის ჰყავდა მეუღლედ

ვერ მოგვსწრებ, მგონია, მინამ არ წახანს...
ამგვარი შვი ეფიკრებით არის მოცული გლეხობა, გვეუბნება რაფიელ ერისთვის, მაგრამ მეორე წაში გვეანუდებს მით, რომ გლეხის გულგაუტრებლობის სტრათს წარმოგიდგინებს:

„მხარალი დაჯდა დგრფუნაში, გვერლით მოიღო მგული ნაშალო, ანაჟობს ცოლით, ანაჟობს შვილით, ანაჟობს, თანა აქვს ჭეჭრე ნაშალო...“
ერთი სიტყვით, რაფიელ ერისთვის რომ მართო გლეხის შვი ბედი დეახატა და სხვა ჩვენი პოეტებივით ცრემლებით ედინებია ჩვეთვის, იმ სახელს ვერ დაიმსახურებდა, რაც დაიმსახურა.

რაფიელ ერისთვის მართო გლეხის მგონსა-კი არ უნდა ჩაითვალოს. მის პოეზიაში გამოიხატა მთელი თანამედროვე რთული ცხოვრება ქართველის ერისა; იმ ცრულ ტილოზე, სიტყვამს თავისი ვასპირს, შრომის დაუფასებლობის, უსამართლობის სიმწარეს, ცენისა და ოხრავს:

მე ვინ ვარ, რა მქვამ ამ სოფელში, თუ სიამის ერთი დღეც მა მასოვდეს? სიხეხვე ტანჯვით შომაში წილი დნარ ვინდვ მომავალში ნუდვშა, მტკრულს სიხეხ სიხარულს ნაშობს...
ყოველ იცის, ვინცა მუშა აურთობა, მოსულებული ყოველ-გვარის შვილისა, კაცთა შორის კაცად არ მიწვეული...
ნეტავი გამაგებანა: როდის-და მომასწავლებენ?

გარდაიცვალა. ოთხი-კი სულ უფროსი ბარბარე თავი ხიმშიაშვილსა ჰყავს მუდღელედ, მესამე და მეოთხე თეოდოსია და ანასტასია გაუთხოვრად არიან და მამასთან სცხოვრობენ, ხოლო მეხუთე—ელენე თავი ტუსიშვილსა ჰყავს მუდღელედ.

დაიწყო ახალი ხანა მესამოცე წლებისა, ახალმა სიამ დაბნეა, დაიწყო ჩვენს ახალს სასამართლოების დაწესება და თავი რაფიელ ერისთავი დანიშნულ იქნა ქ. ქუთაისის მამრიგებელ-მოსამართლედ. ამ თანამდებობას იგი ასრულებდა 1870 წლამდე და ამ წელს-კი თავი დაანება სასახურს, რადგან რაქი მარხში დაუპირეს გადაყვანა დაანება რა თავი მამრიგებელ-მოსამართლობას, პოეტე ტფილისში დაბრუნდა და ვეპოლობდა 1881 წლამდე, როდესაც ვეპოლობასაც თავი დაანება და უფრო მაგრად მოსკიდა ხელი ლიტერატურულს შრომას, რომლისათვისაც პოეტს, რასაკვირველია, არსოდეს არ დაუწყებია თავი, არც წინად, როდესაც ათასს ჯგერს რთულს თანამდებობას ასრულებდა და არც ამ ემად, თუქცა-საწიხაროდ, ამ ბოლო დროს ჩვენს საყვარელს პოეტს ნაწარმოებები აღარ იბეჭდებოდა ეურნალ-გაზეთებში, რვა წელიწადს თავისუფლად, უსამახუროდ, ატარებდა პოეტე, მაგრამ ბედმა კვლავ სახემეფი-ფო სამსახურში შესვლა არგუნა: 1889 წელს იგი დანიშნულ იქნა ქართლის ენის უმცროსს ცენზორად, რომელ თანამდებობასაც ამ ემადღე ასრულებს.

რაც შეეხება თავი რაფიელის ლიტერატურულს მოღვაწეობას, იგი უნდა ვრცელად და ყველასათვის ცხად და, რასაკვირველია, ექ მიისი ანუსუხა მეტეია. არც ერთი დარგი ხელოვნებისა არ დაუ-

ტრავებია ჩვენს მსოფიანს პოეტს, რომ თავისი წვლილი არ შეეძინა და რითიმე არ გაეხილდებინა ჩვენი ლიტერატურა. მისი ლექსების კრებული, როგორც ვუწყოთ, მარხმან გამოცემა მეორედ ქართველთა აზნაზიგობამ. ლექსებს გარდა პოეტს ბევრი აქვს დაწერილი სცენები, მოთხრობები, დრამატული ნაწარმოებები, პუბლიცისტური წერილები და საქორაო, რაც შეიძლება დაუქქებოდა მხენ წიგნების გამოცემელოდა აზნაზიგობამ იმათს დატკეცვას. ჯგერ მარტო დრამატული ნაწარმოები თორმეტამდე აქვს დაწერილი ჩვენს პოეტს, რომელთაგან ვაგვიხსენებთ მხოლოდ ზოგიერთს: „აღვოკატები“, „პროლოგები“, „იქიანი“, „ჯგერ დაიხიციან, მეგრე დაქორწილდნენ“, „სალილი მარშლისა“, „ბიძისათან გამოხუმრება“, „დღედაცემა თუ გაიწო, ცხრა უღელა ხარს თან გატანს“, „სკოლის მასწავლებელი“, „ამბისი თოფის წამალი“ და სხვ.

ქართულს ენაზედ არც ერთი ჟურნალი და ვაზეთი არ დაბეჭდილა, რომ თავი რაფიელ ერისთავი არა ყოფილიყო მისი თანამოსწონებელი და ნიქერ თანამშრომელი და თავისი კლდის ნაწარმოებით არ გაემეხილდებინა მისი ფურცლები. 1884 წ. დაიბეჭდა იორი დიდი შრომა თავი რაფ. ერისთავის: ქართული ლექსიკონი, შედგენილი საბა სულხან-ბუბლიანისაგან, თავი რაფიელის რედაქტორობითა და აღმქანდრეების კომისიის ხარჯით დაბეჭდილი, და მის მიერ შედგენილი საქუთარო მისი ქართულ-რუსულ-ლათინური ლექსიკონი მცენარეთა, ცხოველთა და ლითონთა სამეფოებდგან, აღმქანდრეების კომისიის საფასიფე დასტანულია. ამას გარდა, თავიდი რაფიელი რუსულს ენაზედაც სწერდა ვაზ.

თავანებული ენა. ბევრჯელ თქმულა ჩვენში და ერთხელ კიდევ ვაგიმეორებ: რაფიელ ერისთავს ამ ორი ლექსის მეტეი არ სურლიად არაფერი დაეწერა, მაშინაც უკვდავი დარჩებოდა მისი სახელი.

დიდად საყვარელბოა ჩვენთვის რაფიელ ერისთავის ნიქის თან-და-თან ზრდა-განვიითაობა. თუ ვაგვიხილავთ ხროლოლოგოგად რაფიელის პოეტურს ნაწარმოებებს, აშკარად დავინახავთ, რომ თავიდიგანვე ის არ დასდამილი იმ დიდებულს ვაზს, რომელმაც ხალხს დაუხაზა და მის უკვდავ მაგონსად გავადა. რაფიელის პოეტის მაშინ საენად ჰქონია დიდებვა ვაგვისა, ერთობა და ჰიმენესა; საუცხოვოდ დაუხაზავს ჩვენს მაგონს მაშინ სიმეფიერიერე, „შავთა და ქუეუნი თვლებო“, გულის წარმტკილდ უყუებოდა მის ბულბული და ტრავოლის ცრემლებს და ზღვდერეფინებო მისთვის ვარდის ბუქჩხე. ერთი სიტყვით, იმ დროს რაფიელი იმეგარიფე გულმოდრინე მოსამსახურე ყოფილი „ტკბილის ხეების“, როგორც უმეტესი ნაწილი იმ დროინდელის ჩვენის პოეტებისა. აღმქანდრე ქვაკვადის პოეტია აზნაზიად დაახსიითა ილია ქვაკვადემ:

მისი ლექსი შევით, ლხინთ ხან მეგონსში უპოვინდებო, გულის ჩაყვრის, შოკობის, მხარობის, გამღვრის და ამღერდება; ხან დონებო ნა ჰალსაით, უმელო სიყვარულით, ხან იფიქტებს ტკაცუაით

„ავაგაზში“ ფელეტონებს, მოთხრობებს და წერილებს იმერეთიდგან. მისმა წერლობა, ამ ვაზეთში დაბეჭდილმა, თუ-შეშე-გეგესურათა შესახებ საზოგადო უკრადებოა მიქცეული და მეცნერეთა-კი დიდი მასალი მისცა. იქავად დაბეჭდილი თავისი რაფიელის მოთხრობა რუსულს ენაზედ „Оборванец“-ი და რამდენიმე წერილი იმერეთიდგან. ამ ემად-დაც, როდესაც, როგორც ვთქვით, პოეტის შესახებ ლიტერატურაში არა ისმის-რა, იგი ასრულებს სამს დიდს შრომას, რომელიც დიდს ხნის დაწყებულს აქვს—ორი დიდი წერილი რუსულს ენაზედ სენიებისა და სამეგრელოს შესახებ და ერთიც ქართულ-რუსული ლექსიკონია. მიოცული თუ არა ხოლმე დიდად პატივცემული, უკვე ხანში შესული პოეტე თავისი სამსახურისაგან, მაშინვე ლიტერატურას ჩაუვდებოდა და სწერს ლექსებსაც, რომელთაც არა ჰმეკუდავს-კი. რაც შეეხება სამსახურში წარჩინებას, თავისი რაფიელს ეხლა სტატუსი სოვეტნიკის ხარისხი აქვს და ჯგერად მიღებული აქვს ორდენები სტანისლავისი მეორე ხარისხისა, აზნასი მეორე ხარისხისა გვირგვინით ყელზედ სატარებლად, ვლიადიმირისა მეოთხე ხარისხისა და სხვა-ნი.

რადა თქმა უნდა, არც ერთი მოღვაწეობა პოეტისა არ შედგენია მისი ლექსებს, რომელსაც უნდა ბაქვია ლფისი მადლი და რომლითაც იგი სწორად თანამოსწონებელი და სათყვანებელია სამშობლო ერის მიერ. ვერ წარმოგადგინებია მთელს საქართველოში ისეთი ქართველი, რომ ამ მხრივ, რაფიელის სახელი არ გავგონოს და სიამოვნება არ გვრძნის. ნომისის ლექსების წაკითხვით, ის სიამოვნება, რომელსაც მხოლოდ ქვეშაირიტი, ზეგარდმო მადლითა აღბეჭე-

და ვანდებო სხვის ვლით; ხან ბუქჩხეში მიმალული ჰხის მარტო, ვით იადენი, შევხვევს ვრცლა გელსაკვადე. ტრავობის ისრით ვაწაწა... და სხვ.

ეს სიტყვები ახასიათებს მარტო იგი. ქვაკვადის პოეტის-კი არა—თავი თიქის ბევრ სხვა ქართველ პოეტების პოეზიაზედაც. თვით ჩვენის დიდებულს ლორიკოსს ვა. ორბელიანი პოეტის უთავარიც ხან ვა „ტკბილი ხმა“ ვახლავთ.

ახალმა ქარმა მოჰპერა ქვეყნიერებო. დაღვა სამოცულე წლები—ვგ შესანდრევი ხანა დიდს რფორმებო სა ჩვენში და რუსეთში. ორმოცეული წლებში გარაოსკის და ბელინსკის ქვე-გარგინვამ, მათმა ბძულადო სიყვარულოებამ, მათმა ბრძოლამ ლექსითისთვის და სიმართლისთვის საზოგადოებისთვის ფუქედ არ ჩაიარა. ამ სიკეთე წილად ხელით დათვლილი კაციე აღმოცუნდა სამოცულე წლებში ქვეყნის საბედნიეროდ. ორმოცულე წლების მოღვაწეობის შრომის ნაყოფი იგემა სამოცულე წლებში რუსეთის შთამომებამ, სამოცულე წლების ბრწყინვალე რეფორმების შექმით განათლდა რუსეთის ცხოვრება. ვგ შეუტი ჩვენს ცხოვრებასაც მოვფინა. მთელ ცხოვრებასთან ერთად უცვლად ვერ შეიცვალა, შეიცვალა მიმართული ბაქ რუსულს ლიტერატურაში. მისი შინ გისმა ხმა წარჩინებულის კრიტიკოსის დობროლიტოვისა, რომელმაც განამტკიცა რუსულს ლიტერატურაში ვერედ წოდებულნი რვაღაზ-

ლი პოეზია აგრამინების დადიანის განსაკუთრებით ამ მადლით ის ლექსები აღბეჭდილი ჩვენის საყვარელის პოეტისა, როდესაც საარმუო ლექსებს თავი დაანება, ერის გულში დრამად ჩაიხიდა და იქედგან აზოა-ლიავ უფსაო მარგალიტები პოეზიისა, ერის გრამობაში ვატარებულის ხელის-ხელ საგომანებელი ლექსნი, რომელთა შექმნამაც უკვდავყო მისი სახელი და მთელმა ერმა სიკოტ-ხლემეფიე საერთო მოწოდებობა და სურვილით დადუნდა საყვარელი მამულიშვილი თვისი თავი. რაფიელი. დიდად ამიერიდგან თავი რაფიელის სახელი უკვდავი ერის გულში და უკვდავდაც დარჩება, ვიდრე ქართველი ერი არსებობს დედამიწის ზურგზედ; ძნელად რომ ქართველის სახელი დაერქმოდეს და ქართველის სული და გული ედგას იმ დადიანს, რომელიც თ. რაფიელის ლექსებდგად აღიზრდებოდა ბავშვობაშივე აღტკუებას არ იგრძობს მისი ლექსების, აღდგომას „პოეზის“ და სხვათა წაკითხვით. დიდად ამ ლექსებით უკვდავ-ყო პოეტმა თავისი სახელი, რადგან, რუსეთის ერთი მწერლისა არ იყოს, Его стиховъ плѣнительная сладость Продѣтъ въѣвъ зависѣвшую дах... ა. აზნაზიადე.

ვეპქანის იუზილარს იამა. რ. დ. მირსთამს

(მიმაფე მისავე). სადაც შობაღხარ, ვაზრდაღხარ და გასრდაღხარ ასიარ, სად მამა-მამა ბებუჯავს, ამითა გუბისა; სადაც ჭადამ შუკმოსა—შენი სამშობლოც ას არა, არ გბეცვლა სადა კლდე უკვდავებისა სეზად, არ გავიგვლა სამშობლო სხვა ქვეყანის სამოთხეზად!..

ვაშ, მოსტეო! ნარნარე თოჯელით სხეტე-თიანთ, თათოჯელა ჭადარა გტქს მტეგე მამუ-სანთ, სარ მშათა მოჭარისსოფელე, მეოსანა ამო-ხმანთ. ბეგრეულ გატეორგან შვა-ბეგად ცხოვრების ტანჯუას ზეჯაზად, მტკამქ მსარე დადების არ გავიგვლა სხვაზად!

ქ აღინიე შვაი კლდე, თოჯლიანს, უნიულანს, ორბო რომ ბუღაღხარ, ჩანქნა გუდამო-ჭქუეს პრიადა წელანს, წარსულა გასულადგემულებად უგვადე, და-ად-შინანს; ქ დაიგუნსა მგ ჩანგა საომტყენობა მტყუდა, მიგავსაღვადეგავ ჩვენს მხარეს, მს ჩვენგ ადარ გველით სხვაზად!

სამშობლო, დღეს ძეგე, არ ვაი-ცვლებას სხვაზად, შენ გტკაცსენე, გასწყალებ, გტყენიანთ ორბოთ თავსოზად, სამშობლო, ვითა უფადა, ერთის ქვეყნის წესად!.. ამ შენი ჭანგა, ძეგელთ მტყნას, ქ გვი-წერთა გულსად, კლავებობთ, ვეღვართ, გვეტყობით სულ ამის საყვარულსად!..

მგ მოხუცს გულში ასისკის „წი-და-წიდათა“ ერისა; წარსულთ განდებულის, მოძალათ ბედნერისა ჩაგრულთ და ობოლთ ნუგეშად და მათის გულის ტყუარისა; ტრემდა მუშაგას, მამუკარლთა გვირგვინისა გაწაგს თავსად და უგვადების საზოგადო კოშკს გიგებს დეშითათა მოსწადა!..

ჭე, შეუბრუნე იყვინა სიამათ, სა-სარულით, ერთხელეც არ უღალატნია ილი, ქვაკვადის ამ სიტყვებში გამოთქმულ ქვეშაირის პოეტის დანიშნულებისათვის. აკაცი წერეთელსაც „არა მარტო ტკბილ ნებითათვის“ უშეღერებია თავისი ჩანგა.

რაფიელ ერისთავიც სწორედ სამოცულე წლებიდან დადგომია ქვეშაირის გზაზედ და დაახლოებია ხალხს იმ განხარბებით, რომ პოეტის სავანად ვაგებოდა მისი მეფე-ბედი, მისი კენეს და ადიანური მისწრაფებანი. ამ დროიდგან იწყება რაფიელის დიდება და უკვდავება და არა იმ დროიდგან, როდესაც მან დასწერი ხორციელ ვენებათა აღმბეჭელი ლექსი „სიყვარული“, რომელიც ასე იწყება:

ოღს ტრავას მეფარო, ვისთვისც გიჭყრს მარად გული... მარტო „ტკბილ ნებითათვის“ რომ შეეწერა რაფიელ ერისთავისთვის პოეტური ნიქე, მაშინ ის მოგვეფილენობა ჩვენს, ერთის უცხოელ მწერლის მიერ ხმარობისთვის შედარებისა არ იყოს, მხოლოდ მეტეორად, რომელიც ვაგვიკარგებდა მხოლოდ თავისი ბრწყინვალეობით და მეტი არაფერი; სითბოს, ცხოველ-ყოფილის სითბოს ვერ მოჰგვრიდა იგი ჩვენს გულს!..

დიდება და სახელი ის პოეტს, რომელსაც რაფიელ ერისთავითა შეუნია ქვეშაირი დანიშნულება პოეტისა, ხალხის ტანჯვით თვით დატანჯული და ცრემლი უღვრია, ხალხის ლხინით მოულხენია. ამეგარ პოეტე ვერ დაიფიქვებს მადლოვანი ხალხი. ვერ დაიფიქვებს რაფიელ ერისთავს „შრომის და მოთმინების მოციქული“ მუშა.

გულს გამსხვიებენ, გეტრფიან მადლი-
ბით, სიყვარულით, ვრობის
გულდრეკის ტაგებენ შეერთებუ-
ლის სულით...
მოსწრაფ, გაგვალამ-გაგალო, ვერ არ,
სენო დამაბუნებ
შეგებულადე სიმით-ქურონი და გვალა
გვადილუხუნსა...
გ. ახანოვი.

თ. რაზიმე პრისთავს.

პოეტო, ჩვენო ნუგეშო,
ქობიყა გიძინდა სალომი,
შევიკრიბინით მრავალნი
ვადიდო შენი კლამი,
სამშობლო ქვეყნის იმედო,
ვით გმირთა დროშა აღამი,
ქალთა მოვიძიდეს ქებანი,
ჰა იმითი ქლამი:

ღვთისგანამც იყოს ნაკურთხი,
ვინც რომ ის გაიჩინაო,
დალოცოს ქრისტემ ის ძეძუ,
რომელსც დააჩინაო,
მის ადიდებდნენ ყოველნი,
ვინც აკეთს ჩაწინაო,
ჩაპეტრა გარძნაბა მალაო
ქვეითი ცას მიაწვდინაო!

მისმა ზღვა გარძნაბა-ფიქრებმა
ზუციკენ გავიჩინაო,
ავივსო გული სიწმილითა,
გონება გავავიწყინაო,
ცხოვრების სიტუა-სიმწარე
ძლიერად გვარძნობინაო,
ხან გულ-მოდურად გვატარა,
ხან ტბილიად გავაგვინაო.

რად დაგვიღუძოდი, მოხეტო,
რად სტოვებ ენა-მზებობას,
ვინდა მოგვითხოვოს შერებრივ
ხალხის ქერსა და დღეობას,
ვინდა გვატირებს-გვაცინებს,
ვინ მოგვეცემს სულის მხენობას,
ვინდა გავსწავლოს გვიგონებს,
სიყვარულს, ჰიროთა მოძიობას!..

შენ ძალგისი ქებას, პოეტო,
კაცობა შეავებინაო,
მეტრის მტერია დაუმოყვასო,
კეთილი მოაქმედინაო,
ეშმაკებს ანგელოსობა
ანატო, არწილებინაო,
კიდების მოსაწინებლად
ტაძარიც ადგებინაო!

შენ ცამ მოგვავანა ჩვენთანა,
სამირო სიტყვის მფლობელი,
მოგვცა მადლი და მძებლება
ავ-კარგის გასაბჭობელი,
ადამიანთა გულის თქმის
შეტყობი, გამომცნობელი,
კეთილის აშმაღლებელი,
ბოროტის დამამოხდელი..

ვითოხლოობა შენსა ქმნილებებს,
ფახობით ჩვენც შენის ლხენითა,
გული გვიტრის, ცრემლი გვდის
შენის ცრემლისა დენითა,
როცა ჩვენს მტერსა უწყებები—
ვრისდებით შენის წყენითა,
შენი მადლი და გველენა
არ დიოვლდების ენითა!..

გისიხარ, ვნატრობთ: სამშობლოს
მრავალი მისცეს ზენამან—
შვილი უკვდენი შენსათი,
რომ მთიმა მჭევრსა ენამან
ქვეყანა გაავითოლოს,
დაიპყროს მადლთა სმენამან,
და მწარედ აღარ გვატაროს
საწყალთა ცრემლთა დენამან!..

დ. მახანოვი.

საკვარჯლს პოეტს თ. რ. კრას-
თაჟს.

ორმოც-დათო წელია,
პოეტო, გვიღერ ტბილიდა

და გავცანი ის, რაკ-ი
შემოგვივიჭრა ჰერადე;
გადღვამილე, ვით რუპე;
მეფათა მწარე დღენია,
დაპეტე, შეპირისხ ქვეყნისა
უსამართლობის დღენია.
აქ დიდად მარტოეს გილოცეთ
ქართველნი ამა დღეობას:
მოხუცო, დსტბი, იტოცხლ
ღმერთს ვნუგეშ შენსა მხენობას,
იტოცხლ, ჩვენო ნუგეშო,
მშობილო ბოროტისაო,
მშველადებელი სამართლის
გვირგვინო ივერისაო!
მუხლს იყრის შენსა წინაშე
მოღად საკართველოს ვინა,
რომ კვლავც ტბილიად გვალხენდეს
შენის კალმის წვერითა!..
დ. ნინოწინდელი.

საკვირაო სკოლის იუმილე.

ჩვენის დროის ერთ უმთავრეს
ლიტსებად ჩაითვლება ის გარემოება,
რომ სწავლისა და ცოდნის შეტენის
საკვიროება შეიგნეს თვით იმ ელე-
მენტებში, რომელნიც წინა დროებში,
ბევრის საბატო მიზეზების გამო,
სწავლა-განათლებას თითქმის მტუ-
რად უტყურებდნენ. მეორეს მხრით ამ
დროის ღირსება აგრეთვე, რომ თვით
ის ელემენტები, რომელნიც წინა
სწავლა-განათლებას მხოლოდ მალა
წოდებდნენ პრივილეგიათა სთვლილ-
დნენ, დღეს ისინიც წრფელის გულითა
და სიამაღლოთ ენერგიით ზრუნავენ
სწავლა-განათლებას გავრცელებისათ-
ვის ყოველგან და უწყეტსად იქ, სა-
დაც ცოდნა უფრო მოკლებულნი
აიიან.

ხალხში სწავლის გამავრცელებელ
დაწესებულებათა შორის დიდად მნი-
შეივლიან ადგილი უტირავს საკვი-
რაო სკოლებს. საკვირაო სკოლებში
გროვდება მრავალი უზარმა ხალ-
ხი, რომელსაც მხოლოდ უქმე დღე
აქვს თავისუფალი და მშინ შემე-
ღან სულიერის საზრდოსათვის ზრუ-
ნვა. გროვდება წლოვანების განურ-
ჩეგლად ქალი, კაცი და ბავშვი ერ-
თის მისწრაფებითა და სურვილით
გამსვენადელი. საკვირაო სკოლების
დიდი მნიშვნელობა საზოგადო-
კარგ ხანა შეიგნეს და შთა მგეო-
მარებოთ იქ მკვიდრ ნიადაგად დამ-
ყარებული. სამუხარობა იგივე არ
თქმის რუსეთზედ. რუსეთში მთავ-
რობაც და საზოგადოებაც გულ-გრი-
ლოდ უტყურებენ ამ კეთილ საქმეს
და თუ საკვირაო სკოლათაგან დღეს
ხალხი სარგებლობს, ეს სულ იმ კე-
რობა პირთა მეუბნებით, ვინც სრუ-
ლით თავ-განწირულებით და მთელის
ძალდით ემსახურება საზოგადო-
საქმეს. ამგვარ მოღვაწეთა შრომა-
ენერგიამ დაარსა რუსეთში საკვი-
რაო სკოლები, რომელნიც მიუხედა-
ვად მრავლის დამაბრკოლებლის
გარემოებისა რიგინს სამსახურს უწყე-
ვენ ხალხს.

1885 წელს საკვირაო სკოლა
დაარსდა ტფილისშიც, ეს პირველი
საკვირაო სკოლა დაარსებულ იქნა
ქ. ო. ვ. კრანდოვის მეთაურობით.
სკოლის ათის წლის მოღვაწეობა
ამტკიცებს ორსვე ზემოდ აღნიშნუ-
ლი გარემოებისა: ერთის მხრით არ-
სებობა თვით ხალხში დიდი მოთ-
ხოვნილება სწავლისა და მეორეს
მხრით არიან ვანათლებულნი პირნი,
რომელნიც მან არიან ყოველგვარ
დამბრკოლება სძლიონ და ხალხს ემ-
სახურონ ენერგიულად. სკოლის გან-

სისთანავე მის მიწვედა ბლომად
მსურველი, ასე რომ პატარა შენობა
აღარ იტედა და მალე სკოლა გა-
დგინილი იქნა უფრო ფართო სად-
გომში. ამ ეშამად აღ ყურად კვირა-
დელს იკრიბებ 150 მეტი კაცი, რო-
მელთ 26 მასწავლებელი - ქალი
სწრუნენს და ასწავლის. ათის წლის
განმავლობაში-ი აქ მრავალმა შეი-
ძინა საკვირაო პირველ-დაწყებითი
სწავლა... მრავალ პირთა მოწმობით
ამ საკვირაო სკოლის საქმე დღეს
ჩინებულად მიდის და კარგ სამსა-
ხურს სწევს. სწორედ დიდის თიან-
გარნობისა და პატივისცემის ღირსნი
არიან ის მშრომელნი, რომელთ მე-
ოხებით ასეთი სიმატური საქმე
დაგვირგინდა!

დღეს, 22 ოქტომბერს, ეს საკვირაო
სკოლა დღესასწაულობს ათის წლის
იუბილეს და ჩვენც სიამეგნებით
ველოცავთ სკოლასაც და პატრონს
მშრომელთაც მათთვის სისხარული
დღეს. ვუსურვებთ ამ სასარგებლო
საქმეს კეთილდღეობასა და განვითა-
რების... *)

ტფილისშივე არსებობს მეორე სა-
კვირაო სკოლა ქართლისა და სო.
მურის განყოფილებაში. ქართველმა
ქალებმა ქუთაისშიც დააარსეს ამ
გვარი სკოლა. ვისურვებთ, რომ ამ
სკოლების საქმეც კარგად წასული-
დეს, რომ პატრონს მშრომელთა კი-
დეგ ბევრი წამახველი გამოუჩნდეს
ჩვენის სამშობლოს საკეთილდღეოდ.

უტყობი

საზრანგითი. 12 ოქტომბერს
იყო გაგრძელება სამეცნიერო ინსტი-
ტუტის იუბილეს დღესასწაულობისა.
დილას ინსტიტუტის წევრები მიიღო
ტრამპლიკის პრეზიდენტმა ფილექს
ფრანკმა. შემდეგ სორბონში მოხდა
დილის ამბით კრება, რომელსაც დაეს-
წრუნენ რუსულბოკის პრეზიდენტი,
ღებუბატები, სენატორები, მინისტრ-
ები, უცხო სახელმწიფოთა წარმო-
მადგენელნი და სხვა-და-სხვა დებუ-
ტაციები. პირველი სიტყვა წარმო-
თქვა ავადმყოფსა ამბრუბს ტომში,
რომელმაც ინსტიტუტის მაგიერ მად-
ლობა გამოთქცადა სტუმართ. შემ-
დეგ დიდი სიტყვა წარმოთქვა ეულ
სიმონმა. მან განიხილა ისტორიულად
ინსტიტუტს მოღვაწეობა და შესა-
ფერისად დააფასა ის დიდი ღვაწლი,
რომელიც მიუძღვის საზრანგეთის
სამეცნიერო აკადემიას სამშობლოსა
და ზეთის კაცობრიობის წინაშე...
ისტორიულს მიმოხილავში ეულ სი-
მონმა გაიხსენა, სხვათა შორის, ერთი
საინტერესო ამბავი: ინსტიტუტის
მოღვაწეობაში ერთი დიდი შეცდომა
იყო, თქვა მან, ერთი ის, რომ არ
მიიღო წევრად გამოჩენილი მეცნიერ-
ი და ფილოსოფოსი დეკარტი, რად-
განაც სკამოდ დახალისებით არ იც-
ნობდა მის თხოვრებასა და მეორეც
ის, რომ უკვდავს მოლოჩისკე უარი
უთხარა და აკადემიის არ მიიღო,
დასადაც მის მსახიობი იყო. დასას-
რულ სიტყვა წარმოთქვა პუნაქარემ,

რომელშიაც ქება შეასხა ინსტიტუ-
ტის შესანიშნავ მეცნიერთ.

რომელშიაც ქება შეასხა ინსტიტუ-
ტის შესანიშნავ მეცნიერთ.

ოსმალითი. ბითლის გენერალ-
გუბერნატორმა დებუთი აცრება
მთავრობას, რომ შეიარაღებული
სომხები 15 ოქტომბერს თავს დას-
ხენ მჭირთებს, სადაც იმ დროს იმ-
მალნი ლოკულობდნენ. უიარალო
ოსმალები სომხებს ქეთია და კეთია
იჭიროებდნენ. მაშინვე გავხადინო
გარე, ეანდარმები და პოლიცია
სომხები ამათაც მიესიგნენ. როივე
მხრით მრავალი მოკლეული და დამ-
რილი.

კოსტანტინოპოლიდან სწვრენ
კრისტინა, რომ სულთანისთვის მუ-
ქარის წერილები გავხადნა დაპარა-
და 14 კარის-კაცს, რომელნიც უკვე
გაუსამართლებიან და კიდევც სიკე-
დლით დაუსჯიან.

ერზინკაში მომხდარ არეულობას
გახვებთ ასე მოგვიხიბრებენ: სომ-
ხებმა მოპკულეს იმინი და აირტამ ოს-
მალენი დაესხნენ სომხებს და მოპ-
კულეს 50 კაცი; ოსმალეთა მხრით
მოკლეული ათი კაცი.

პოლანდია. შეთქმულთა, რომე-
ლიც უკვე კარგა ხანა დაიწყო ამტრ-
დამში ადამსხუას ფაბრიკებში, უკვე ბო-
ლი კვებას ამ დღეებში მომხდარს გრე-
ბაზედ შეთქმულთა უმეტესობა ამ ახრს
დააფა, რომ მუშაობა დაიწყო. მუშე-
ბა უარი სთქვეს ამ თავანთა მოთო-
ხილავსზედ, რომ ფაბრიკებს მხოლოდ
მთათს კავშირს წყნენ მიკლეთ. დღე-
მდის მუშებს, სხვათა შორის, მხო-
ლოდ დღეში 11 საათის მუშაობას
დადგენ და სამუდამო გამოსას დას-
რებას შეიძლებს; ამ გამოსას ახრად
აქვს მემატრინათა და მუშათა შორის
კამათის გაგრძელება; გამოსასა სას-
ხეროდ მუშებზედ იმუშებან.

ახსარი. უნგრეთი. პარლამენტში
სახლმა მინისტრ-პრეზიდენტმა წარმო-
თქვა სიტყვა, რომელმაც მთავრად გრე-
თების ურჩეულებს. მთავრობას წესობა,
თქვა მინისტრმა, რომ აქსტრანს ვეგლ-
ეთი თანასწორი უფლება ქმნილეთ უ-
სწავლეთის მმართველობაში. ტუ-
ლადე შეგადინოს სოციალური პარტა-
თებისა პოლტეცა გახადოს მთავრობის
მოლოტეცა. მთავრობას სრულად ად-
სა აქვს განზრახვად რომელიმე ერთ
გაუხეხობის მორკესი.

დეტემა

(რუსეთის დებუთა საგენტისათგან).
20 ოქტომბერი.
პარისი. როგორც ხმა ისინი, ჰა-
ნიოკოს გარეშე საქმეთა მინისტრის
პორტფელზედ უარი უთქვამს. ბურ-
უელს მოლაპარაკება აქვს საინის-
ტროს შედენის შესახებ.

პარისი. ბურუელს საინისტრო
შესტავა. დინიშენ: მინისტრ-პრეზი-
დენტდა დინიშენ საქმეთა მინის-
ტრად ბურუელს, სარწმუნოებითა და
სასჯულო საქმეთა მინისტრად რი-
კიარი, სამხედრო მინისტრად კავე-
ნიაკი, ზღვათა მინისტრად ლოკუო-
საერიო განათლების მინისტრად ბერ-
ტელი, ფინანსთა მინისტრად დუმე-
სოზოგადო სამუშაოთა მინისტრად
გოუოს ასახელებენ, ვაკრობის მინის-
ტრად-მევერერისა და ახალშენთა

მინისტრად კოლმეს. ჯერ არ დაუ-
წინოვან ვარემ საქმეთა და სამეურ-
ნეო მინისტრნი.

პამბარკანი. 20 ოქტომბერი
ტრე-პავლეს საკრებულო ტაძარში
გარდახლდა იქნა ლიტურდია და
პანაშვილი განსვენებულის იმპერატო-
რის ალექსანდრე მესამის სულის მო-
სახსენებლად. ლიტურდიის და პანა-
შვილს დაესწრნენ ხელმწიფე იმპერა-
ტორი, იმპერატრიცა მარიამ თეო-
ლორეს ასული, დიდი მთავრები და
მთავრანები. შემდეგ იყო კიდევ პა-
ნაშვილი, რომელსაც დაესწრნენ კა-
რის-კაცები, სამოქალაქო და სამხედ-
რო უწყებთა მთხოვნი.

სხვა-და-სხვა ქალაქებიდან დებუ-
თი იტუობინებიან განსვენებულის
იმპერატორის მოსახსენებლად პანაშ-
ვიდის გარდახდა შესახებ. პეტერ-
ბურგში და სხვა ქალაქებშიც გაი-
მართა ღირბითვის საღებო.

პარისი. საერლოს ეკლესიაში გა-
რდახლდა იქნა პანაშვილი, დაესწ-
რნენ პრეზიდენტი ფორი, მისისტრე-
ბი და საერლო.
ბერტენთა მეფე ვენას წავიდა.

ბარლანი. საერლოს ეკლესიაში
გარდახლდა იქნა პანაშვილი იმპერა-
ტორის ალექსანდრე მესამის სულის
მოსახსენებლად. დაესწრნენ: გერმან-
იის იმპერატორი, პრინციბი, პრინ-
ციესები, კარის-კაცები, დილომატი-
თა კორპუსი, გენერალიტეტი, თავ-
პოვნილო და სხვანი წარჩინებულნი.

მენა. გარდახლდა იქნა პანაშვი-
ლი, რომელსაც დაესწრნენ: ბერტენ-
თა მეფე და ელჩები.

ლონდონი. გარდახლდა იქნა
პანაშვილი. დაესწრნენ: პრინცი უე-
ლისსა, დანიისა და საბერძნეთის ელე-
ჩები და რუსეთის საერლო.
სტანდარტი სერვის, რომ ჩინე-
თის ელჩმა დიდის ამბით ჩააბარა ია-
პონის წარმომადგენელს პირველი
წაწილი კონტრიბუციისა.

განსხვალეხანი

იბეტელება და მოკლე ხანში გამოვა
გასასყადოთ თარგმანი კოსტანტინე
ლიბიტრის ძე ყიფიანისა.

„კულტურა“

ახუ
კაცობრიობის გონებრივი და ზნე-
ობრივი განათლება.
თხზულებას აფე. დაპყრტისა.
ეს თარგმანი გამოვა სამ წიგნად
და ელბრება თითო მანეთად. თუ ამ
თავითვე წიგნების შემქმნი ისურვე-
ბენ ხელის მოწერას — იმთ თავითვე
საფასურს გარდაიხდიან — იმთ დე-
თმობათ სამივე წიგნი ორ მანეთად.
ხელის მოწერა მიიღება: ქ. ტფილი-
ლისში უკრთველთა შორის წერა-
ხიების გამავრცელებელ საზოგადოე-
ბის წიგნთ-დასაცემნი. ქუთაისში — ვ-
სილო ბუგაევილითან; ბათუმში —
გერონტი კლანდოქსთან; თელავში —
ილია იმერალიშვილთან და გორში
— არსენ კლანდოქსთან.
(8 — უ — 4)